

140. VÝROČÍ NAROZENÍ PROF. MUDR. FRANTIŠKA HAMZY, ZAKLADATELE SOCIÁLNÍHO LÉKAŘSTVÍ A PROTITUBERKULÓZNÍCH DĚTSKÝCH LÉČEBEN

Marie MAREČKOVÁ

Abstrakt: *Věhlasný lékař, zakladatel a budovatel Ústavu sociálního lékařství Lékařské fakulty Masarykovy univerzity, budovatel protituberkulózních dětských léčeben prof. MUDr. František Hamza (1868–1930), byl průkopníkem integrálního sociálního lékařství a preventivní medicíny. Významně se podílel na organizaci československého zdravotnictví a konkrétní aplikaci moderních komplexních léčebných metod, prevence a hygienických opatření v praxi. Závažné místo v praktické orientaci Františka Hamzy patřilo školní zdravotní péči a proklamaci společné cesty ke zdraví.*

Klíčová slova: *Prof. MUDr. František Hamza, sociální lékařství, protituberkulózní dětské léčebny, preventivní medicína, komplexní léčebné metody, organizace československého zdravotnictví, škola a zdraví*

Rozsáhlé organizační aktivity a medicínské dílo spisovatele a lékaře, zakladatele sociálního lékařství a protituberkulózních léčeben, prof. MUDr. Františka Hamzy (1868–1930) prohloubilo poznatky o sociální zdravotní péči v našich zemích nejen vlastním Hamzovým badatelským přínosem, ale i jeho novátorským podílem na organizaci československého zdravotnictví a konkrétní aplikací moderních komplexních léčebných metod, prevence a hygienických opatření v praxi. Na pozadí širšího evropského vývoje zdůrazňoval vliv sociálního prostředí, životního stylu, hygieny a osvěty při boji s tuberkulózou a rakovinou. Jeho životní úsilí a osobní angažovanost, orientující se tímto směrem, položily základy moderního pojetí sociálního lékařství v teorii i praxi a komplexní péče o pacienty, zejména děti a mládež.

Badatelský, praktický a organizační přínos Hamzova díla k modernizaci českého zdravotnictví a zdravotní kultury obyvatel je stále aktuální. Tento medailón je současně počtou k letošnímu 140. výročí narození Františka Hamzy, přednosty Ústavu sociálního lékařství na Lékařské fakultě MU v Brně, od jehož založení uplynulo 85 let.

František Hamza patřil k věhlasné generaci pokrokových českých studentů, která se po roce 1882 formovala kolem Spolku českých mediků na Lékařské fakultě Univerzity Karlovy. Proto se po promoci 15. 7. 1897 rozhodl především pro systematický postup při léčbě rozšířené a tehdy neléčitelné sociální nemoci – tuberkulózy. Roku 1900 v Luži-Košumberku vybudoval u nás první ústav pro postižené nebezpečnou tuberkulózou dětského věku – skrofulózou (tzv. krtičnatostí). Protože k morbiditě tuberkulózy jako bacilární nákazy nesporně přispívaly nevyhovující sociální podmínky, usiloval František Hamza nejen o jejich zlepšení, ale především prosazoval důslednou profylaxi a prevenci podmíněnou systematickou zdravotní výchovou.

Roku 1918 ho jeho přítel ze studií, tehdejší ministr veřejného zdravotnictví a tělesné výchovy Vavro Šrobár, pověřil funkcí sekčního šéfa odboru sociálních věcí. František Hamza měl své zkušenosti uplatnit při spolupráci na formování sociální zdravotní péče v Československu. Kromě zajištění povinného očkování proti neštovicím a zřízení odborného ústavu pro léčbu vztekliny se bezprostředně podílel se na budování nových státních léčebných ústavů, zejména Státního léčebného Šrobárova ústavu ve Vysokých Tatrách, pro který vypracoval důsledný ústavní řád. Úspěšné bylo prosazení dispenzářů, tedy protituberkulózních poraden a zdravotních ústavů, jejichž efekt se projevil již v dalším desetiletí.

Na žádost děkana Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně Jana Babáka byl František Hamza v únoru 1922 jmenován mimořádným profesorem sociálního lékařství této fakulty, která zaváděla systematickou výuku tohoto aktuálního oboru.

Kromě založení a vedení Ústavu sociálního lékařství Lékařské fakulty MU, který jako nejstarší v našich zemích oslaví 85 let plodné a podnětné činnosti, František Hamza bezprostředně přispěl k rozvoji brněnského zdravotnictví zřízením protituberkulózní poradny a ošetrovny pro železničáře a budováním Studentského zdravotního ústavu. Zapojil se i do řešení současných pedagogických a psychologických problémů dětí a mládeže, do aplikace zásad zdravého bydlení a bytové hygieny a podílel se na přípravě Masarykova onkologického ústavu.

Vědecký i pedagogický význam Františka Hamzy je v poslední době zkoumán a hodnocen zásluhou pracovníků Lékařské fakulty Masarykovy univerzity v Brně, která dále podnětně rozvíjí odkaz svého učitele a zakladatele Ústavu sociálního lékařství. Na dosavadní poznatky o životě a díle této osobnosti může navázat další výzkum.¹

Hamzovo celoživotní úsilí je podnětné i v rámci problémů současné zdravotní politiky. Dochází totiž k proměnám jak role státu, tak aktivní úlohy občana v systému péče o zdraví. O zdravotním osudu každého člověka rozhoduje soustavná výchova ke zdraví, které se stává významnou společenskou i osobní hodnotou a součástí celospolečenské strategie ke zdraví i pro 21. století.

¹ LINHARTOVÁ, V. Skutkem a pravdou milovat lidi. Prof. MUDr. František Hamza (1868–1930). 158 s. Brno: Akademické nakladatelství CERM, s.r.o., 2008.

THE 140TH ANNIVERSARY OF THE BIRTH OF PROF. MUDR. FRANTIŠEK HAMZA, THE FOUNDER OF SOCIAL MEDICINE AND CHILDREN ANTI-TUBERCULOSIS MEDICAL INSTITUTIONS

Abstract: Vast organisational activities and medical-science works of an author and physician, founder of social medicine and anti-tuberculosis medical institutions, Prof. MUDr. František Hamza (1868–1930), deepened the knowledge on social health care in our countries not only by his own investigational contribution but also by his innovator share in the organisation of the Czechoslovak healthcare and by a concrete application of modern complex curative methods, prevention and hygienic measures in real life. On the background of the European development he emphasised the influence of social environment, life style, hygiene and further education in the fight against tuberculosis and cancer. His whole-life effort and personal engagement oriented in this direction laid the foundations of a modern conception of social medicine in theory and practice and of a complex care in patients, particularly in children and youth.

Key words: Hamza František, social medicine, anti-tuberculosis medical institutions, health service organisation